WAREN ER WEL SYNAGOGEN IN ISRAËL?

Jazeker, en geleerden moeten hun standpunten herzien!

Over het ontstaan van synagogen is weinig bekend. Lange tijd waren er nauwelijks archeologische vondsten. Daardoor konden sommige geleerden volhouden dat er in Jezus' tijd helemaal geen synagogen waren in Israël. Maar er zijn inmiddels veel synagogen gevonden. Het wordt tijd dat de geleerden hun standpunten herzien. Kijk zelf maar.

WAT GEBEURDE ER IN DE SYNAGOGE?

Er is geen formele 'orde van dienst' voor synagogen in Jezus' tijd gevonden, maar in diverse bronnen – zoals Lukas 4 – vind je wel de volgende elementen:

- Het lezen van de Hebreeuwse Bijbel (het Oude Testament).
- Uitleg van de Schrift en geloofsonderricht in het algemeen.
- Gebed.
- Rechtspraak en bestraffing (Mattheüs 10:17, Markus 13:9).

Wat niet in de synagoge gebeurde:

- Offers brengen. Dat gebeurde alleen in de tempel.
- In de oudheid zaten vrouwen en mannen waarschijnlijk nog niet gescheiden, zoals nu. Vanaf de middeleeuwen was dit wel het geval.

Hoewel er de laatste jaren veel over synagogen bekend werd, is het ontstaan ervan in nevelen gehuld. Er is bijvoorbeeld geen verslag van een vergadering waarin de Joden besloten om zoiets als een synagoge (letterlijk: 'plaats van samenkomst') op te richten. Het is het onwaarschijnlijk dat er in de oudtestamentische tijd synagogen waren, want zij worden eenvoudigweg niet genoemd in dat deel van de Bijbel. Joodse tradities die het ontstaan van de synagoge laten teruggaan op Mozes of zelfs op Abraham zijn pure fantasie.
Het is mogelijk dat de Joden tijdens de Babylonische ballingschap voor het eerst in synagogen bijeenkwamen, maar daarvoor is geen bewijsmateriaal; noch in oude teksten, noch in welke andere vorm van archeologische vondsten dan ook. De overlevering (traditie) waarin Ezra na de ballingschap als stichter van de synagoge wordt aangewezen, kan evenmin worden gestaafd. Op zich is het mogelijk dat de Joden bijeenkwamen op plaatsen die ver bij de tempel vandaan waren, maar hoewel dat een praktische oplossing zou zijn geweest, zijn er geen feiten waaruit blijkt dat ze dit inderdaad deden.

NIEUWE TESTAMENT WEL!

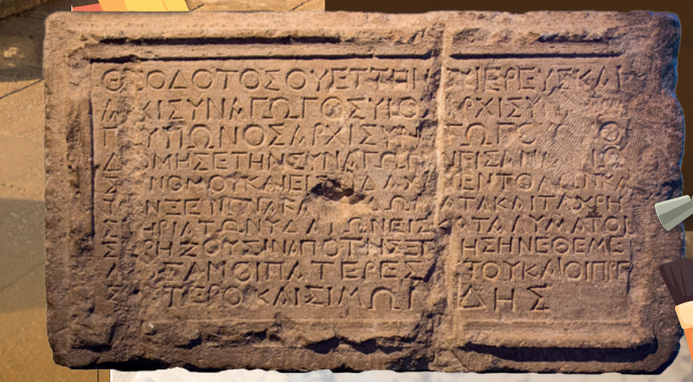
Een geschreven bron uit de eerste eeuw die wél synagogen noemt, is het Nieuwe Testament. In de drie eerste evangeliën staan talloze verwijzingen naar synagogen in Galilea, het gebied waar Jezus Zijn openbare optreden begon. Bekend is Zijn 'regeringsverklaring' in de synagoge van Nazareth (Lukas 4). Handelingen 15:21 en 16:13 wekken de indruk dat er synagogen waren in alle plaatsen waar Joden woonden. Zowel Johannes als Handelingen suggereren dat er ook synagogen in Jeruzalem waren. Johannes geeft veel details over de stad en in Johannes 18:20 spreekt Jezus over Zijn optreden in de synagoge, mogelijk in Jeruzalem.
In Handelingen 24:12 is sprake van meerdere synagogen in de stad en Handelingen 6:9 vertelt over een synagoge waar Grieks waarschijnlijk de voertaal was. In de Bijbel staat over deze synagoge dat hij 'van de Libertijnen' is, maar dat wekt misschien ten onrechte de indruk dat deze mensen vrijdenkers waren. Het Latijnse '*Libertini*' betekent namelijk 'vrijgelatenen'; het gaat dus over vrijgelaten slaven. Met leden van deze synagoge sprak Stefanus, en waarschijnlijk later ook Paulus (Handelingen 9:29).

De gegevens in het Nieuwe Testament worden volledig ondersteund door dat wat de Joodse auteurs Philo van Alexandrië en Flavius Josephus hebben vastgelegd. Philo schreef zijn vele boeken in de tijd dat Jezus op aarde was, Josephus aan het eind van de eerste eeuw n.Chr. Beide auteurs vermelden terloops dat er zowel in Egypte als in Israël synagogen waren. Ze zwijgen over synagogen in de hoofdstad Jeruzalem, maar dat wil niet zeggen dat die daar niet waren.

De grote synagoge te Kapernaüm is redelijk goed bewaard gebleven. Dit bouwwerk stamt waarschijnlijk uit de vierde eeuw (al lopen de dateringen uiteen van de tweede tot de vijfde eeuw). Volgens sommige geleerden is die gebouwd op de fundamenten van de eerste-eeuwse synagoge waar Jezus preekte.

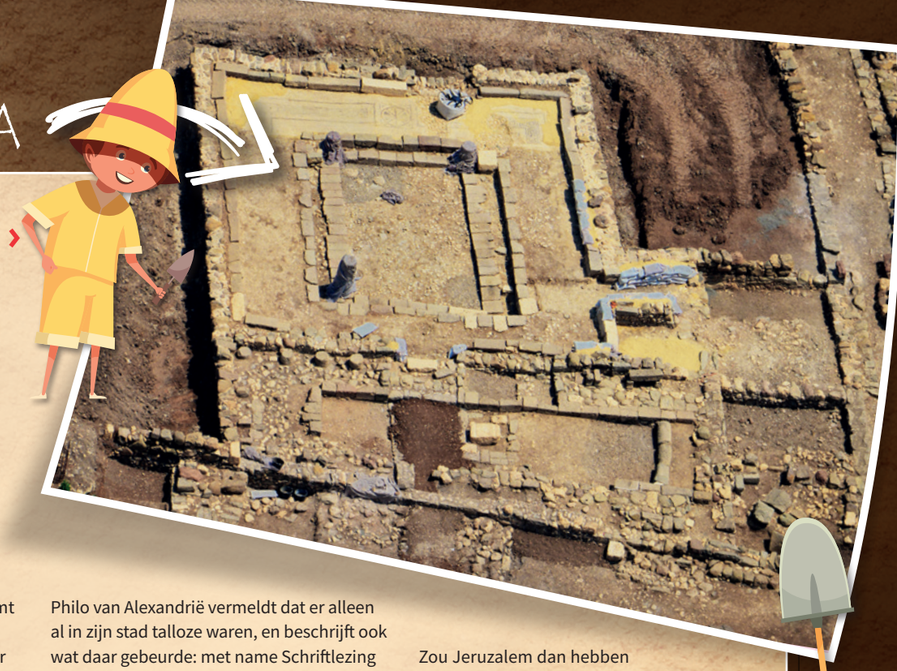

INSCRIPTIE VAN THEODOTUS

DIT IS DE VERTALING VAN DE GRIEKSE TEKST VAN DEZE INSCRIPTIE:

‘Theodotus, zoon van Vettenus, priester en overste van een synagoge, zoon van een overste van een synagoge, kleinzoon van een overste van een synagoge, bouwde de synagoge voor het lezen van de wet en voor onderwijs in de geboden, en de gastenkamers en de rituele baden als onderdak voor buitenlanders die dit nodig hebben. Deze [synagoge] werd gesticht door zijn voorouders, de oudsten en Simonides.’

De goed bewaard gebleven synagoge van Magdala. Een munt uit 29 n.Chr. toont aan dat deze in de eerste eeuw in gebruik was. Waarschijnlijk was dit een van de synagogen die Jezus regelmatig bezocht (Mattheüs 4:23).

WAT ZEIDEN WETENSCHAPPERS?

Zoals wel vaker het geval is dachten veel wetenschappers dat zij het beter wisten dan de Bijbel. Er waren immers nooit sporen van oude synagogen gevonden. Bovendien dacht men dat Galilea een gebied was dat door heidenen werd overheerst. Er zouden geen Joden wonen en dus ook geen synagogen zijn. De evangeliën konden daarom niet kloppen.
Een bekende naam in dit verband is Howard Clark Kee (1920-2017), een Amerikaanse professor, die de Bijbel regelrecht weersprak. Hij was het ook die een bekende inscriptie uit Jeruzalem veel te laat dateerde. De inscriptie stamt uit de tijd van Jezus, maar werd door Kee op de tweede eeuw n.Chr. gedateerd. Deze ‘Theodotus-inscriptie’ (zie kader) werd in 1913 gevonden en in 1920 gepubliceerd. De inscriptie is 75 centimeter lang en 41 centimeter breed; zij wordt nu bewaard in het Rockefeller Museum in Jeruzalem. Het laatste deel van de tekst wijst erop dat ene Theodotus een gebouw uitbreidde of verbouwde dat door zijn voorouders was gesticht. De inscriptie werd gevonden in een gebouw dat mogelijk een herberg was, vlak bij een groot bad voor rituele wassingen. Inmiddels is duidelijk dat, ondanks wat Howard Kee beweerde, deze inscriptie uit de tijd dateert van vóór de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70 n.Chr. Een van de aanwijzingen daarvoor is het lettertype. Daarbij komt: omdat Theodotus naar zijn voorouders verwijst, zal de oorspronkelijke synagoge zeker al in de tijd van Jezus hebben bestaan.

SYNAGOGEN IN EGYPTE

Het oudste materiaal over synagogen komt uit Egypte en stamt uit de derde eeuw v.Chr. Het is bekend dat er al eeuwen voor Christus Joden in Egypte woonden. Er zijn daar nu in totaal twaalf inscripties en papyri gevonden die gaan over synagogen in de tijd voor Christus. Zo is er een kalkstenen plaat uit de oude Egyptische stad Schedia, die nu bewaard wordt in het nabije Alexandrië, en die als volgt begint: ‘Voor koning Ptolemaeus en koningin Berenice, zijn zuster en echtgenote, en hun kinderen.’ De verdere tekst op de steen maakt duidelijk dat deze geplaatst was op een gebedshuis van de Joden. De vermelding van de naam van de Egyptische koning Ptolemaeus III Euergetes I laat zien dat de bouw van de synagoge plaatsvond tijdens diens regering, dat wil zeggen tussen 246 en 221 v.Chr.
In de oud-Egyptische ‘krokodillenstad’ Crocodilopolis is een papyrus uit het jaar 113 v.Chr. gevonden met daarop de rekening van de stedelijke watervoorziening. Hierop komen twee(!) plaatselijke synagogen voor, die tot de grootste waterverbruikers behoorden. Dit zal verband houden met de rituele wassingen van de Joden.
Vanaf de tweede eeuw v.Chr. neemt het aantal vermeldingen van synagogen in Egypte toe. Je mag daarom aannemen dat die toen een normaal verschijnsel waren geworden voor Egyptische Joden.
Philo van Alexandrië vermeldt dat er alleen al in zijn stad talloze waren, en beschrijft ook wat daar gebeurde: met name Schriftlezing en gebed. Daarnaast blijkt dat (toen al!) de synagogen het als eerste moesten ontgelden bij anti-Joodse onlusten.

SYNAGOGEN IN ISRAËL

Tegenwoordig zijn er in Israël diverse gebouwen uit de eerste eeuw n.Chr. bekend waarvan zeker is dat het synagogen waren. Ze bevinden zich met name in Galilea. Een ervan ligt in het vissersplaatsje Magdala (zie boven). Van dit gebouw werd de vloer nog vóór het jaar 70 verhoogd, waarschijnlijk omdat er altijd water op stond. De bezoekers zaten op vijf rijen oplopende stenen banken, die als een tribune tegen een muur aan stonden.
De synagoge in Gamla (zie onder), op de Golanhoogte, werd tijdens de Joodse Opstand in het jaar 67 n.Chr. door de Romeinen verwoest en negentien eeuwen later weer opgegraven. Dit gebouw is groter dan de synagoge in Magdala, ongeveer twintig bij vijftien meter. Binnen omsluiten vier rijen zuilen een centrale ruimte van 13,4 bij 9,3 meter. Rondom moeten banken van basaltsteen hebben gestaan, waarvan nog één zijde bewaard is gebleven.

LIEP JERUZALEM ACHTER?

Op allerlei plaatsen in Israël vindt men oude synagogen, bijvoorbeeld in Jericho en in de hoog boven de Dode Zee gelegen vesting Massada. Opmerkelijk is dat die doorgaans ouder zijn dan de synagogen die in Jeruzalem worden gevonden.
De oudst bekende synagoge in Israëls hoofdstad stamt pas uit de twaalfde eeuw! Zou Jeruzalem dan hebben achtergelopen in de ontwikkelingen?
Dat lijkt onwaarschijnlijk, alleen al vanwege de Theodotus-inscriptie die in Jeruzalem is aangetroffen. Een betere verklaring is dat Jeruzalem in 70 n.Chr. zo grondig werd verwoest dat veel sporen van synagogen zijn verdwenen. Pas in 1999 lukte het de Israëlische archeologe Eilat Mazar om een gebouw als synagoge te identificeren. Het ging om een gebouw dat eerder was opgegraven door haar grootvader Benjamin Mazar, op de zuidwesthoek van de Tempelberg. Het werd waarschijnlijk oorspronkelijk door christenen gebruikt en diende pas vanaf de zevende eeuw als synagoge.
Maar dat wil niet zeggen dat er vóór die tijd geen synagogen in Jeruzalem waren; alleen leken die gebouwen doorgaans te veel op gewone woonhuizen om als synagoge te worden (h)erkend. Een voorbeeld daarvan is te vinden in Kapernaüm. Onder een grote, witte synagoge uit de vierde eeuw na Christus zijn resten gevonden van een ouder, donkergekleurd gebouw. De bouw daarvan begon in 63 v.Chr. en het was vermoedelijk een synagoge; maar doordat er weinig meer over is dan twee muren van basaltsteen, kun je dat niet hard maken. Uiteindelijk maakt dat voor de conclusie niet uit. Helder is dat er nog steeds op verschillende plaatsen in en buiten Israël oude synagogen worden gevonden. Je kunt daaruit maar één ding opmaken: ondanks de scepsis van geleerden mag je gewoon aan de Bijbel, Gods betrouwbare Woord, blijven vasthouden. w

De bijna 2000 jaar oude resten van de Gamla-synagoge, verwoest door de Romeinen bij de Joodse Opstand (67 n.Chr.).